

KRONIKKEN

Staten uden ambitioner

Af Steen Nepper Larsen

„Oh Lord, won't you buy me...“
en excellent etat med en drøm om,
at vi skal komme til at lære, vide
og kunne noget mere

S alig undervisnings- og kulturminister Julius Bomholdt og midterop-røreren, den tænkende Helveg ud-åndede for længe siden, og dagens stat synes ganske uden ambitioner. Den gider simpelthen ikke længere fortælle os, hvad der har kvalitet. Den gider ikke sige, hvad der er kultur eller kunst & hvad vi skal læse eller tænke i skolen, endsige i de små hjem. Den vil eller kan ikke op- drage os, og den orker ikke at sige os noget substantielt.

Det gør dog ikke staten mundlam. Et nyt team er netop trådt til; men de politiske lederskikkelser og deres ministerier „tænker“ stadig mere tomt og ufølsomt. Økonomisk effektivitet, synlighed og så- kaldt frie valg prioriteres frem for alt. Og den dovne, alt for ydmyge og visionsløse stat taber i denne tid til markedet og for- brugeren.

Økonomisk køres landet ovenfra og ned af Finansministeriet som over Gud. Og staten synes ikke at ønske at danne os med & til værdighed. For staten har ingen smag, men derimod mange penge at fordele. Det sker bl.a. gennem en farve- blind rammestyre, tilsat en række ideo- logisk betingede power-plays, stammende og strømmende fra idiosynkrasiernes tålmodigt opsamlede historier og andre gylletanke.

Ingen politiker tør - eller har lyst til at - være en rigtig autoritet, endsige at danne en excellenceorden. Den nye regering nyder tydeligvis at bruge magt, men den besidder den ikke. Ej heller har den noget substantielt projekt. Alle toppolitikere lefler for forbrugeren og „det frie valg“. Ingen vover længere at præsentere os for gedigne fremtidsvisioner. Kulturbærende drømme om frihed og selvbestemmel-

se er blevet droslet ned til det frie valg mellem at købe ind i Netto eller Irma. Vi skal bare have mere af det, vi i forvejen har. Næsten ingen ønsker længere at give os noget, vi ikke ved, vi kunne have glæde af at lære noget af - eller at komme til at kende. Det vildeste og mest fremtidslyst- ne, regeringen kan tænke sig, er: frit sy- gehusvalg, flere penge til politi & mili- tær og længere barselsorlov.

Januar 2002 blev der erklæret krig imod det såkaldte „ekspertvælde“. Alle, der vidste eller kunne noget, måtte plud- selig til at undskylde over for „befolkning- en“ (som regeringen kaldte „folket“, da den snobbede nedad i strategisk solidaritet med sig selv), at de vidste eller kunne noget. Det blev pludseligt odiost at arbej- de med det umiddelbart ubegribelige, det kostbare og det langsigtede. Regeringen ville have omsættelighed, synlighed og billige ydelser. Den, der var fagligt vel- funderet, fik sat en label på ryggen: du er ikke omstillelig. Den, der ikke gav køb på kvalitet, var for dyr eller upraktisk i drift. Den, der formastede sig til at tro, at menneskerettigheds-, miljø-, forsknings-, undervisnings- eller bistandspolitiske initiativer kræver lang tids nænsom ple- je, for „resultaterne“ måtte vise sig, lag- des for had. Den, der tålmodigt arbejdede på at gøre skolen eller universitetet til et dannelsesrum, hvori der er højt til loftet, fik at vide, at det eneste, det handler om, er at skaffe et ordentligt, komparativt og globalt konkurrencedygtigt karakter- gennemsnit.

Regeringen gik med andre ord i gang med at konstruere folket i sit eget billede, og dette folk er jordbundet og véd bare bedst selv, ganske uden råd, nævn og andre væmmelige og uvedkommende „smagsdommere“. Forsigtige betragtnin- ger om det nødvendige i at holde de dis- kursive og offentlighedskvalificerende råds- og nævngryder i kog (se f.eks. Niels Åkerstrøm Andersens artikel i Informa-

tion: „Rådskritik eller rådsmassakre“, d.12.-13.1.2002) blev kort ud på et sidespor. Finanslovens store buldrende lokomotiv var såre ufølsomt over for kritiske anfægtelser, kommende fra „specialisterne“, de grønne strømninger og den fhv. regerings håndgange medlemmer.

Alt dette kunne næppe undre den politiske medieforbruger det mindste, og modargumenterne antog i øvrigt samme forudsigelige formsprog: uddannelse er Danmarks vigtigste råstof og det vi skal tjene på; koblingen af miljøteknologi og ulandsbistand er der mange danske firmaer og konsulenter, der tjener penge på etc.

Faren ved den omsiggribende instrumentalisering er bl.a., at nyttetænkningen breder sig overalt. Alting bliver til råstof for manipulationer, og mennesket og livet reduceres til noget form- og salgbart. Men livet er ikke kun et stof, der skal vrides efter markedets eller nyttens logik. Livet udfoldes; det viser sig; det leves; det overrasker os, når vi tror vi har styr på det & tror vi kan forudsige det. Og nyttetænkningen (utilitarismen) vil blive forlegen, hvis vi bliver nærgående og spørger: Hvad er så nytten af nytten? Fordi mange kan lide noget eller køber noget, er det jo som bekendt ikke nødvendigvis af fremragende kvalitet. Nyttefantasmien gør samfundet grimt og kortsynet. Småtskårent og retningsforvirret klamrer det sig til bundlinien & målelighedens neutrale „facts“.

Den tyske filosof Peter Sloterdijk skriver i „Die Verachtung des Massen, Versuch über Kulturkämpfe in der modernen Gesellschaft“ (Frankfurt a/M 2000), at den moderne masse er „kold“ og indifferent. Den er ikke længere en fysisk ansamling af mennesker med særlige kendetegn, besiddende et potentiale for frihedskamp eller samfundsforandrende klassemobilisering. Enhver er blevet lige meget værd i sin egen værdiløshed. Med

en meget sigende, men uoversættelig germanisme: „Gleichwesenlosigkeit“. Sloterdijk fremhæver, at en række vertikal-differenser omformes til horisontaldifferenser i det senmoderne samfund.

Regeringen Fogh Rasmussen synes aldeles opsat på at gennem-horisontalisere samfundet som en kold masse af forbrugere, glidende igennem livet uden transcendensforestillinger. *Op og ned* er afløst af *ind og ud* af markedshallernes og arbejdets snævert forbundne verdener. Regeringen tåler absolut ikke vertikal-ekspertisen; kun hvis denne kan hjælpe med til at gøre strømmene af goder målelige, udskiftelige og pekuniære.

Den danske neo-liberalisme har mindst to blinde pletter. Dens højt skattede frihed til selv at vælge synes ikke at interessere sig for den frihed, der ikke lader sig formidle via markedet og et nok så stort vareudbud. Ej heller synes den aktuelle politisk-ideologiske light-udgave af liberalismen at være optaget af at søge at højne kvaliteten af det, der faktisk kan vælges imellem, og som staten kunne garantere eller støtte frembringelsen af.

Jeg plæderer ikke hér for, at staten genopfinder hegelianske tankeformer og forestiller sig, at den harmonisk og brudløst kan inkarnere den menneskelige ånds fælles kreationer i en kæmpestor fornufts- og frihedsfilosofisk stats-fantasme. Uden at tilsætte staten historiefilosofisk garniture og give den et harmonisk-totalitært anstrøg, kunne etatens ypperligste bærere og de mange offentligt ansatte fodfolk prøve på at træde i karakter som samlet flok og på en radikalt anden måde end som syndebukke og gabe-stok-fyld i en stadig mere ussel og nedbarberet minimalstat.

Regeringen drev sine stressede besparelsesplaner og det dertil intimt knyttede hemmelighedskræmmeri til det yderste. Meget blev udskudt til den magiske skæ-

ringsdato: d.29. januar; men det viste sig, at de mange massakrer på råd og nævn ikke spyttede ret meget i kassen. Der blev svunget en del med leen, og midt i misgerningerne blev nogle af de bebudede besparelser endda pillet af bordet igen. På én gang ideologisk befængt og temmeligt lemfældigt så det ud.

I denne delikate stemning af hetz og frygt, begyndte de statsansatte for første gang i mands minde at diskutere politik på arbejdspladserne. Som en klodset og kontrainentional elefant i en glasbutik tabte den „handlekraftige“ regering forhåbentlig legitimitet, mens den tvang de statsansatte til at gentage de tyske terroristers 70'er-projekter i nye, begavede og aldeles uvoldelige udgaver. Rote Armé Fraktion ønskede at staten skulle provokeres og tvinges til „at bekende sin klassekarakter“. Dens fredelige socialpartner-fernis skulle ætzes bort, og samfundet skulle radikaliseres til kamp. Dagens lønarbejdere inden for stat, amt og kommune – og hvad dertil hører af underskove og forgreninger - kunne tværtimod her en 20–30 år senere forsøge at få samfundsborgerne „derude“ til at indse, at staten har værdi og er værd at værne om. Om det så vil kunne radikaliseres kræfter i samfundet til kamp, er dog mere end tvivlsomt, så var det vel allerede sket. Men der er brug for begavede eftertanker og nye bud på en stærk og ambitiøs stat, der kan mere end at være national, mundlam og nærig. Efter sigende gik 300.000 mennesker på gaden i Wien, da Haider fik magten på tinge. Her skete der næsten intet, og de oppositionelle kræfter tog sig mere end en dyb og laaaaaaaaang indånding, før de endelig troppede op til demonstrationen foran Christiansborg fredag d.8. februar.

Når brugeren træder ind som en ny-skabelse mellem individ og samfund - gøres den enkeltes tilfredshed til det mest afgørende, og vi fragmenteres i rollen

som borgere med hver sin smag og pengepung. En hær af evindeligt evaluerende og spørgeskemaelskende, professionaliserede specialister prøver at checke om der er kontrol over tingene: Får vi noget for pengene? Er brugeren tilfreds?

For mig at se er det i øvrigt helt i sin orden at beskære dele af det selvreferentielle og evindeligt fordoblende evalueringscirkus, der har bredt sig som snakkesalige, rituelle spil overalt i samfundet & som staten bruger alt for mange penge på at brodføde. Skal et u-landsprojekt evalueres af et firma med et godt renommé kan det koste op til perverse 25.000 kr. pr. mand pr. dag. De mange penge burde komme de rette mennesker til gode.

På længere sigt, risikerer vi at måtte sige farvel til det politiske fællesskab og goddag til de parcellerede og kortsynede interessesubjekter i kølvandet på decentraliseringen og de små lokale systemers mange tilbud. Det skulle såmænd ikke undre mig, om ikke „udviklingen“ allerede er sket.

Tiden skriger på at blive begrebet via en kontant sociologisk fantasi fortolkningsarbejde; men sprogets faste rutefart mellem navle og næsetip gør mig næsten mundlam. Jeg forstår simpelthen ikke min tid. Den er blevet fremmed for mig. Det eneste, vi synes at være fælles om, er, at vi alle er alene, og at samfundet ikke må forstyrre os med for mange krav. Ingen skal tro, de kan lære os noget. Det almene er således, at vi er dømt til individualisering; men også at denne individualisering gør os såre ens - og i hvert fald pludrende.

Med et ironisk glimt i øjet skriver den fremragende hollandske forfatter Cees Nooteboom et sted: „Mennesket er et trist pattedyr, der friserer sig“. Og sandelig siger jeg Eder: vor tid er rig på alverdens tristheder og andre mislykkelser: småtskårne, selvcentrerede beretninger om

egne individuelle lidelser og udladninger af alverdens mopsetheder; overalt flyver det med lette private meninger om *hvad* og ikke mindst *hvem* som helst.

Og nu, da den hæderkronede danske folkelighed fra politikkenes højeste talerstol har fået sanktioneret sin formelige ret til at være sin egen lykkes smed & sin egen ekspert på eget liv og dertil hørende smag, vrimler det frem med individuelle psykologiseringer og aldeles minimale perspektiver på alt det, der engang dristede sig til at kunne kaldes for: det offentlige sag. Altså før denne fælles årvågenhed - „Res publica“- afgik ved døden uden nogensinde at have levet i sus og dus i det land, der til stadighed aldrig bliver træt af at omgive sig med og rose sig af flowser som: „ved jorden at blive, det tjener os bedst“; „det jeg ikke umiddelbart forstår, er ikke værd at vide“; „du skal ikke være vigtig...“ etcetera.

Hvordan kan denne sære tid nu afæskes nogle betydninger? Jeg vil nøjes med at stille ét spørgsmål hér: *Hvorfor denne omsiggribende beredvillighed til at psykologisere alt mellem himmel og jord?*

Middelaldermennesket troede, at den gudskabte jord var centrum i universet. Det lille barn føler spontant, at suttet & moderbrystet er det arkimediske punkt, hvorom verden kan drejes. I sammenmeltingens øjeblik eksisterer ingen mangel og intet udenfor. Der suttet simpelthen, og den selvkommenterende dansker finder sig tilsyneladende berettiget til at byde på linde strømme af privatheder uden ambitioner om at vederkvæge med blot det mindste forsøg på udsyn.

Men ak og ve: Det middelalderlige kosmos brød sammen, som bekendt. Jorden drejede rundt om solen og ikke omvendt, og ad åre fandt fysikerne og astronomerne ud af, at verdensrummet var uendeligt. De faste hvælvinger over hovedet forsvandt og Gud blev et sprogspil

blandt cirka 10-20 i 22'ende himmelfænomener (forestil Dem på et gigantisk tal med 22 svimlende nuller). Det lille barn vokser sig større og finder ud af - hvis alt går til på rette vis - at der er andre bryster, andre mødre og andre mennesker til. Mor er mere end min mor & livet er større end mit liv. Nutidsdanskeren derimod ønsker ikke at det nationalt organiserede kosmos skal bryde sammen & han vil ikke vinke farvel til barndommen. Danmark udgør både den centrale muld, det livgivende moderbryst, som ikke skal deles med andre & det sæt af brilleglas, som skærmer danskeren mod at se historisk og nysgerrigt på verdens mangfoldighed.

Psykologiseringerne synes endvidere at være demokratiske; alle kan være med i snakken fra Prins Henrik til menigmand. Alle er bange for noget eller har oplevet nogle uretfærdigheder. Alle synes at have noget i klemme i det sociale. Vi kan altid snakke om dem vi kan lide og om det vi ikke kan lide. Kvababelserne inviterer til lavmælt tale bag om ryggen på det principielle og vanskelige. Og enhver lærer jo, at abstraktioner er uforkelinge, og at den skarpe tunge gør mere skade end gavn. Danskeren vil ikke mindes om, at han eller hun ikke har tænkt sig om - og at nogle argumenter simpelt hen er bedre end andre.

Midt i disse udvejsløse overvejelser må der stilles et par åbne spørgsmål til læseren: *Hvordan kan danskeren lære selvdistancens og midtpunktsforskydningens ædle kunst? Hvem kan lære danskeren at blive mere ydmyg, nysgerrig og mindre psykologiserende?*

Jeg aner ikke, hvorledes disse spørgsmål kan blive besvaret - om overhovedet - men kan iagttage, at der er ved at ske en række dramatiske og konsekvensrige forskydninger imellem de fire traditionelle sociale roller i disse år: undersåt, rettighedshaver, engageret menneske og bru-

ger. Vi er stadigvæk undersåtter, men det ønsker ingen, at vi skal tænke nærmere over. Som rettighedshavere gøres vi til kunder i markedets og statens store butikker. Staten interesserer sig ikke for os som engagerede mennesker; men som brugere er vi Guder - både når vi forbruger eller leverer ydelser, og når vi via markedet putter moms og afgifter i statens store husholdningskasse.

Men det rene marked burde ikke være nok. I det nye årtusinde tiltaler staten os

næsten udelukkende som kræsnе forbrugere med krav & som bekymrede, døsigе skatteborgere. Hvis staten var en stærk ETAT med en tydeligt ansigt og et ambitiøst projekt, kunne befolkningen dagligt øve sig i at slås med den. Mindst ét begavet fadermord om dagen ville kunne holde ånden levende.

* Stærkt udvidet og nybearbejdet udgave af Dagens Spids fra hhv. d.2.1. & d.12.2.2002, begge sendt i Danmarks Radio, program 1 kl. 8.55.